

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش های سیاسی

به مناسبت ۱۴ مرداد روز خانواده

اهمیت خانواده و نقش آن در پیشگیری از انحرافات

فرآورده های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش های زیر قابل دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صداوسیما (سرویس پژوهش) (<http://www.iribnews.ir>)

پژوهشگر: نرگس شامحمدی

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۱	مقدمه و طرح مسئله .....
۱	مهمترین کارکردهای خانواده .....
۱	چرا خانواده مهم است؟ .....
۲	اهمیت خانواده از نگاه اسلام .....
۳	کارکردهای خانواده از نگاه اسلام .....
۳	دلایل اهمیت خانواده در نمای شماتیک .....
۳	*نقش خانواده در پیشگیری از انواع انحرافات .....
۳	عوامل استحکام بخش خانواده ایرانی بر اساس نتایج یک فراتحلیل انجام شده .....
۴	متغیرهای خانوادگی موثر بر انحرافات اجتماعی از نگاه پژوهش انجام شده .....
۴	جمع بندی .....

*مقدمه و طرح مسئله

خانواده اولین واحد اجتماعی و اولین کانونی است که فرد پس از تولد در آن قرار می‌گیرد که طبیعتاً تربیت و رشد او هم در همین کانون ادامه می‌یابد خانواده دارای پیچیدگی‌هایی است؛ به‌طوری که شناخت، اهمیت و کارکردهای آن بسیار مورد توجه صاحب‌نظران مختلف بوده است. در این کانون اولیه اولین تأثیر و تأثرات متقابل آغاز می‌شود و کودک کم‌کم در فرآیند رشد و تکامل قرار می‌گیرد.

خانواده کارکردهایی دارد که اگر فرزند متولد شده در این فضا بر اساس کارکردهای آن خانواده رشد کند؛ فردی سالم و موثر به حال جامعه خود خواهد بود و در صورتی که خانواده از کارکردهای خود منحرف شود؛ فرد از همان ابتدا به بیراهه خواهد رفت و در درازمدت کارکرد خود را از دست خواهد داد. این نوشتار که با تأکید بر دیدگاه کارشناسان و تکیه بر منابع اسنادی به رشته تحریر درآمده است؛ نگاهی دارد به اهمیت خانواده در جامعه و تأکید بر این نکته که خانواده سالم چگونه می‌تواند مانع انحرافات اجتماعی شود؟

مهمترین کارکردهای خانواده

کارکرد زیستی و تولید مثل خانواده
کارکردهای تربیتی و آموزشی خانواده
تأمین‌کننده سلامت جسمی و روانی اعضا
کارکردهای اقتصادی و اجتماعی خانواده
پرورش انسانهایی سالم و کارآمد به وسیله تعلیم و تربیت مناسب.
ساختن جامعه ای سالم و پویا به وسیله تربیت فرزندان.
همکاری در امور تولید و رشد اقتصادی خانواده به وسیله تفاهم و همفکری بین اعضاء خانواده.
تأمین برخی از نیازهای اساسی کودک مانند نیاز به تعلق، نیاز به امنیت خاطر، تأمین امنیت روحی و روانی و سلامت فرزندان.
همفکری و همکاری در امور مربوط به تغذیه و بهداشت اعضای خانواده.
ایجاد و تأمین امنیت روحی اعضای خانواده.
تعلیم و تربیت فرزندان

*چرا خانواده مهم است؟

معمولاً هر فردی که در جامعه زندگی می‌کند به خانواده ای تعلق دارد. خانواده یکی از مهم‌ترین و ضروری‌ترین گروه‌های اجتماعی است که هر فردی به آن تعلق دارد. در حقیقت سعادت و شقاوت یک فرد به خانواده ای که در آن پرورش یافته است؛ بستگی دارد خانواده مانند هر نهاد اجتماعی دیگر برای تأمین برخی از نیازهای اساسی انسان شکل گرفته است. خانواده، مرکب از گروهی است که از طریق خون، ازدواج یا فرزندخواندگی به یکدیگر مربوط و منسوب بوده، برای مدتی طولانی و نامشخص با هم زندگی می‌کنند.^۱

^۱ - پرتال جامع علوم انسانی؛ مطالعات راهبردی زنان ۱۳۹۱؛ شماره ۱۷

شخصیت هر فرد از دوران طفولیت و در مراحل مختلف رشد؛ در خانواده شکل می‌گیرد. بنابراین محیط خانوادگی که فرد در آن پرورش یافته در رفتارهای اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، اخلاقی و آموزشی هر شخص تاثیر بسزایی دارد. بر این اساس سه عامل مهم در اهمیت خانواده مطرح است:

در حقیقت خانواده در هر جامعه یکی از نهادهای مقدسی است که هم مایه بقای نسل بشر و هم محیطی است که انسان در آن به کمال می‌رسد. از سوی دیگر تحکیم خانواده هم بسیار اهمیت دارد. چون خانواده در عین حال که نهاد مقدسی است ولی مثل هر نهاد دیگری در معرض آسیب و آفت قرار می‌گیرد و این آسیب و آفت‌ها ممکن است به از هم پاشیدگی خانواده منجر شود.^۱

***اهمیت خانواده از نگاه اسلام**

خانواده اجتماع کوچکی است که با یک مرد و زن تشکیل می‌شود که این دو نفر در تکامل مادی و معنوی با یکدیگر مشارکت دارند و هر کمبود و تهدیدی آرمانهای فکری و اعتقادیشان را به خطر بیندازد، هر دو به دفاع از آن پرداخته و جهت حیات و زندگی همیشگی خویش با آن مبارزه و برای بقای خویش برنامه ریزی و نسل خود را دوام می‌بخشند. قرآن کریم این اصل اساسی را با واژگانی زیبا چنین بیان می‌کند: **"از نشانه‌های فراست آن که آفرید برای شما همسرانی از جنس خودتان تا برایشان آرام‌گیرید و میان شما دوستی و مهربانی نهاد. هر آینه در این کار برای مردمی که بیندیشند نشانه‌ها و عبرت‌هاست."**^۲

در دین مبین اسلام، خانواده یکی از زیربنایی‌ترین نهادهای جامعه است که از ساختارهای اصلی جامعه اسلامی به شمار می‌آید که همگام با دیگر ساختارهای جامعه در راه تحقق اهداف انسان، به عنوان خلیفه و جانشین خداوند، گام برمی‌دارد. از دیدگاه آموزه‌های دینی، خانواده سنگ‌بنای جامعه است که فرد را به جامعه، و نسل‌ها را به یکدیگر مرتبط و گروه‌های اجتماعی گوناگون را به هم پیوند می‌دهد. در حقیقت خانواده مرکز ثقل جامعه اسلامی است.

از نگاه اسلام، تشکیل خانواده آنچنان محبوب است که هیچ سازمان و بنایی محبوب‌تر از آن در نزد خداوند، وجود ندارد. خانواده در اسلام به عنوان یک نهاد تأثیرگذار در خوشبختی دنیوی و اخروی انسان از جایگاه برجسته‌ای برخوردار است. در رویکرد اسلام، مراقبت و حمایت، از نقش‌های مهم خانواده به شمار رفته و خانواده وظیفه دارد نسبت به اعضای خود حمایت‌های اقتصادی، عاطفی، دینی و فرهنگی به عمل آورد.

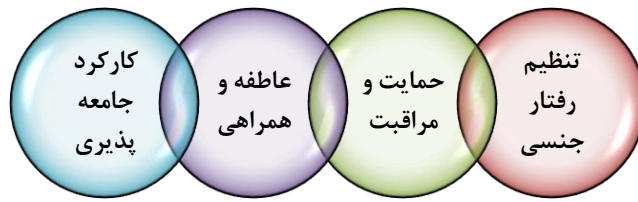
در واقع در نگرش اسلام، اساس زندگی خانوادگی بر مودت و رحمت بنا شده است و اعضا وظیفه دارند با رعایت اخلاق و حقوق، زمینه آرامش روانی یکدیگر را فراهم کنند. اسلام در رویکرد خود به خانواده، تلاش نموده است تا با تعیین جایگاه افراد و توزیع نقش‌ها در خانواده، راه رسیدن زنان و مردان به خوشبختی این جهانی و آن جهانی را هموارتر کند.^۳

^۱ - پرتال جامع علوم انسانی؛ مطالعات راهبردی زنان ۱۳۹۱؛ شماره ۱۷

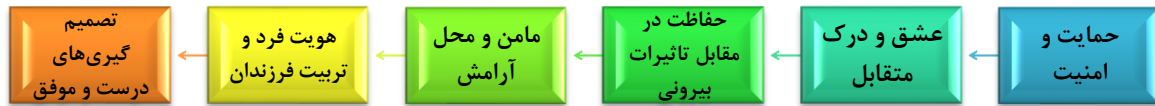
^۲ - «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ»؛ سوره روم؛ آیه ۲۱

^۳ - رویکرد اسلام به خانواده (مقاله)؛ پرتال جامع علوم انسانی؛ مجله معرفت ۱۳۸۸ شماره ۱۳۹

کارکردهای خانواده از نگاه اسلام

دلایل اهمیت خانواده در نمای شماتیک

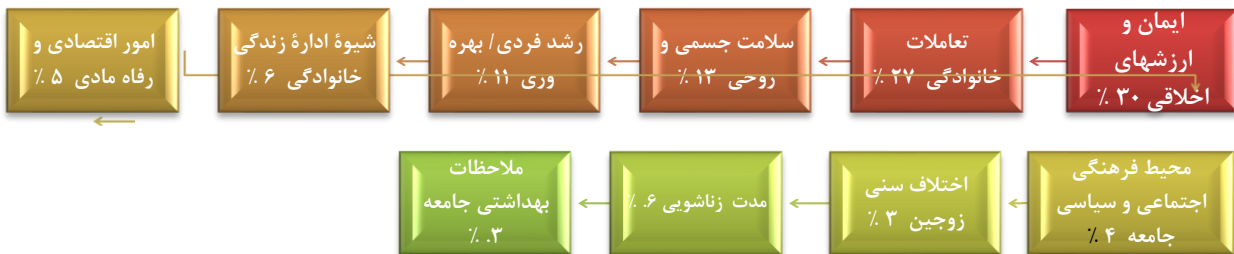

*نقش خانواده در پیشگیری از انواع انحرافات

با نگاهی به آیات و احادیث می‌بینیم که هیچ نکته‌ای در بحث خانواده نادیده گرفته نشده است، از انتخاب همسر، ازدواج، آداب تربیت، پرورش و تعلیم کودکان تا روابط و حقوق زوجین نسبت به یکدیگر، روابط و حقوق پدر و مادر با فرزندان همگی در اسلام مورد تاکید قرار گرفته است. از همین رو اسلام، توصیه‌ها، مقررات و ضوابط روشنی را برای تشکیل خانواده و اداره آن ارائه کرده است. جامعه‌ای که از چنین خانواده‌هایی تشکیل می‌شود پیشرفت و موفقیت‌های چشمگیری در آن رخ می‌دهد. از نگاه مقابل هم می‌توان به ناکامی و تزلزل در خانواده اشاره کرد که موجب معضلات و بحران‌های اجتماعی می‌شود.^۱

امروزه نقش مؤثر خانواده در پیشگیری از انحرافات اجتماعی بر کسی پوشیده نیست، اما اینکه خانواده از چه نوع ساختاری برخوردار باشد و روابط بین اعضای خانواده چگونه باشد تا بتواند نقش خود را در پیشگیری از انحرافات اجتماعی به خوبی ایفا کند، دیدگاه‌های متفاوتی مطرح شده است. به جهت برخورداری انسان از ابعاد مختلف وجودی و داشتن نیازهای چندگانه، ضروری است تا هر یک از این ابزارها در حد منطقی و اعتدال در جایگاه خاص خود قرار گیرد و به وسیله ارضای منطقی نیازها، انسان از یک شخصیت موزون برخوردار شود و در چارچوب هنجارهای پذیرفته شده حرکت کند و از انجام رفتارهای انحرافی خودداری نماید.^۲

عوامل استحکام بخش خانواده ایرانی بر اساس نتایج یک فراتحلیل انجام شده^۳

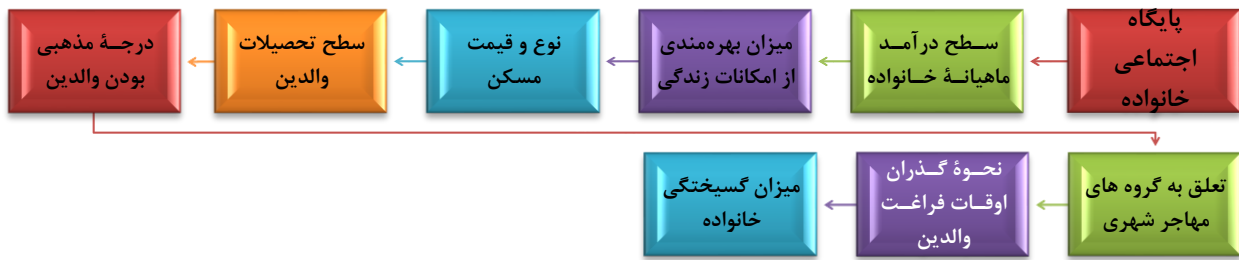

۱- تابناک؛ شهریور ۹۸

۲- پرتال جامع علوم انسانی؛ مطالعات راهبردی زنان ۱۳۹۱؛ شماره ۱۷

۳- حاجیان مقدم فاطمه*، غفاری غلامرضا، صالحی امیری رضا؛ ویژگی‌های خانواده مستحکم ایرانی: مرور پژوهش‌های انجام شده طی سال‌های ۱۳۷۴- تا ۱۳۸۹؛ پژوهشنامه زنان، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی بهار ۱۳۹۴، دوره ۷، شماره ۱؛ از صفحه ۱۳۷ تا صفحه ۱۵۶.

متغیرهای خانوادگی مؤثر بر انحرافات اجتماعی از نگاه یک پژوهش انجام شده^۱

*جمع بندی

با توجه به جایگاه مهم خانواده در تربیت فرزندان، اسلام سلامت اجتماع را در گروهی خانواده سالم می‌داند. در واقع خانواده یکی از مهم‌ترین ارکان جامعه محسوب می‌شود. پایداری به خانواده و جلوگیری از بی‌بندوباری و همچنین ارتقای جایگاه و تحکیم بنیان خانواده، از جمله مسائلی است که به آن سفارش فراوان شده است.

خانواده به عنوان کوچک‌ترین نهاد اجتماعی، آسیب‌پذیرترین گروه در برابر آسیب‌های اجتماعی است به طوری که اکثر مشکلات و آسیب‌ها ابتدا در خانواده‌ها بروز پیدا می‌کند و در صورت عدم پیشگیری، به درون جامعه نیز رسوخ می‌کند که در این شرایط دشوار؛ دیگر نمی‌توان به راحتی مشکلات و آسیب‌ها را کنترل کرد. بی‌شک با انجام فرامین دینی اسلام در درون خانواده و در نظر گرفتن آنها می‌توان تا حد زیادی زمینه سلامت خانوادگی و سعادت و جاودانگی را فراهم کرد.

بر این اساس اگر روابط مؤثر انسانی سالم بین اعضای خانواده وجود نداشته باشد و مهارت‌های لازم برای رشد و ارتقای سطح فکری، فرهنگی و آموزشی فرزندان فراهم نباشد، زمینه‌ای مساعد برای اینکه فرد در مسیر آسیب‌های اجتماعی قرار بگیرد، ایجاد خواهد شد.

۱ - گلچین؛ مسعود، عوامل مؤثر بر انحرافات اجتماعی جوانان؛ نامه علوم اجتماعی؛ شماره ۲۸؛ پائیز ۱۳۹۵